

СЕРПНЕВІ ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ **«Вектори розвитку освіти в регіоні: стратегія якості»**

**ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА
ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ
29 серпня 2025 р.**

**РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

A close-up photograph of a sunflower in a field, with the sun setting in the background, creating a warm, golden glow. The sunflower's head is in focus, showing its bright yellow petals and green bracts. The background is a soft, out-of-focus field of similar sunflowers under a hazy sky.

29 серпня

**День пам'яті
захисників України,
які загинули в боротьбі за
незалежність, суверенітет і
територіальну цілісність
України**

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- Закон України «Про освіту» (2017)
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020)
- Державний стандарт базової середньої освіти (2020)
- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011)
- Концепція Нової української школи (2016)
- Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти (наказ МОН України від **30.07.2024** № 1072)
- Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства охорони здоров'я України від **25.09.2020** № 2205 зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 р. за № 1111/35394)
- Концептуальні засади освітніх галузей та дорожня карта реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки (наказ МОН України від **20.08.2025** № 1163)
- [Про внесення змін до типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти](#) (наказ МОН України від **09.08.2024** № 1120) *(чинна для 5–8 класів)*
- [Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання](#) (наказ МОН України від **02.08.2024** № 1093)

11 ключових компетентностей (Стаття 12 ЗУ "Про освіту")

1. вільне володіння державною мовою;
2. здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами
3. математична компетентність;
4. компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
5. інноваційність;
6. екологічна компетентність;
7. інформаційно-комунікаційна компетентність;
8. навчання впродовж життя;
9. громадянські та соціальні компетентності;
10. культурна компетентність;
11. підприємливість та фінансова грамотність

НАСКРІЗНІ ВМІННЯ

читання
з розумінням

уміння висловлювати
власну думку усно
і письмово

критичне та системне
мислення

здатність логічно
обґрунтовувати
позицію

творчість

ініціативність

вміння конструктивно

керувати емоціями

оцінювати ризики

приймати рішення

розв'язувати
проблеми

здатність
співпрацювати
з іншими людьми

Компетентнісний потенціал ІО та базові знання зазначені в додатку 17 ДС

Додаток 17
до Державного стандарту

ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Компетентнісний потенціал

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
Громадянські та соціальні компетентності	<p data-bbox="830 534 1207 565">Громадянські компетентності</p> <p data-bbox="377 579 486 611">Уміння:</p> <p data-bbox="377 625 1646 682">моделювати свою поведінку як активного і відповідального члена громадянського суспільства, який знає основи права, добре обізнаний із змістом прав людини та вміє їх захищати у правовий спосіб</p> <p data-bbox="377 696 1556 728">формувати та обстоювати свою громадянську позицію щодо локальних та глобальних питань</p> <p data-bbox="377 742 1131 773">утримуватися від можливостей зловживати своїми правами</p> <p data-bbox="377 788 1640 845">виявляти відповідальність, уникати негативних стереотипів та узагальнень, а також мови ворожнечі в обговоренні суспільних проблем і різних соціальних груп</p> <p data-bbox="377 859 1536 891">брати участь у розв'язанні проблем різних спільнот, зважаючи на інтереси їх представників</p> <p data-bbox="377 905 1633 962">конструктивно співпрацювати з іншими особами, ініціювати або брати участь у реалізації проектів, громадських заходів</p> <p data-bbox="377 976 1658 1033">критично оцінювати ідейні платформи та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та розуміти їх роль у розвитку демократичного суспільства</p> <p data-bbox="377 1048 524 1079">Ставлення:</p> <p data-bbox="377 1093 1607 1150">усвідомлення себе відповідальним громадянином України, розуміння своїх прав і обов'язків як громадянина України та готовність їх виконувати; самоповага та повага до прав та гідності інших осіб</p> <p data-bbox="377 1165 1544 1222">громадянська поведінка, що ґрунтується на почутті власної гідності та внутрішньої свободи, розвинутій правосвідомості та обстоюванні демократичних цінностей</p> <p data-bbox="377 1236 1556 1293">плекання нетерпимості до корупції в усіх її проявах, розуміння неприпустимості толерування нерівності та недоброчесності</p> <p data-bbox="377 1308 1314 1339">готовність відмовитися від нечесних практик під час розв'язання проблем</p>

РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з ГІО зазначені в додатку 18 ДС і передбачають, що учень:

- **мислить історико-хронологічно**, орієнтується в історичному часі, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства;
- **мислить геопросторово**, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;
- **мислить критично**, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
- **мислить системно**, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- **усвідомлює власну гідність**, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- **дотримується демократичних принципів**, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Концептуальні засади громадянської та історичної освітньої галузі (2025)

Принцип 1. Упровадження в змісті галузі наскрізних історичних наративів.

Наратив 1: Тяглість української ідеї.

Наратив 2: Єдність як запорука успіху.

Наратив 3: Багатовимірність українського історичного досвіду, Україна як Європейський суб'єкт.

Принцип 2. Удосконалення якості експертизи модельних навчальних програм та організація навчання нових і чинних авторських колективів.

Принцип 3. Покращення якості підручників та навчально-методичних матеріалів.

Принцип 4. Збільшення навчального часу в базовому циклі середньої освіти й усунення недоліків в організації малогадинних курсів.

Принцип 5. Переосмислення міждисциплінарної підготовки вчительства.

Типова освітня програма (2024)

Для реалізації громадянської та історичної освітньої галузі в 5-6, 7, 8 класах передбачено наступні варіанти поєднання освітніх компонентів:

- **варіант 1** – історія України, всесвітня історія, громадянська освіта (3 компоненти/3 предмети);
- **варіант 2** – інтегрований курс історії та курс громадянської освіти (2 компоненти/1 інтегрований курс+1 предмет);
- **варіант 3** – інтегрований курс історії та громадянської освіти (1 компонент/1 інтегрований курс).

	5–6 класи	7, 8 класи
<i>Варіант 1</i>	МНП «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас»	МНП «Історія України»
	МНП «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас»	МНП «Всесвітня історія»
	«Громадянська освіта. 6 клас»	МНП «Громадянська освіта»
<i>Варіант 2</i>	МНП «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 класи (інтегрований курс)»	МНП «Історія: Україна і світ (інтегрований курс)»
		МНП «Громадянська освіта»
<i>Варіант 3</i>	МНП «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5–6 класи (інтегрований курс)»	МНП «Інтегрований курс історії та громадянської освіти»

Фрагмент навчального плану

Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти

Інтегровані курси	Кількість годин на тиждень з розрахунку мінімального навчального навантаження				Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень з розрахунку мінімального навчального навантаження			
	5	6	7	8		5	6	7	8
Інтегрований курс історії та громадянської освіти	1	1,5	1,5	2	Історія України		0,5	0,5	1
Інтегрований курс історії		1	1	1,5	Всесвітня історія		0,5	0,5	0,5
					Громадянська освіта		0,5	0,5	0,5

	5–6 класи	7, 8 класи
<i>Варіант 1</i>	МНП «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас»	МНП «Історія України»
	МНП «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас»	МНП «Всесвітня історія»
	«Громадянська освіта. 6 клас»	МНП «Громадянська освіта»
<i>Варіант 2</i>	МНП «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 класи (інтегрований курс)»	МНП «Історія: Україна і світ (інтегрований курс)»
		МНП «Громадянська освіта»
<i>Варіант 3</i>	МНП «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5–6 класи (інтегрований курс)»	МНП «Інтегрований курс історії та громадянської освіти»

Відповідно до наказу МОН України від 13.08.2025 № 1143 «Про апробацію підручників (крім електронних) з окремих навчальних предметів для 6, 7, 8 класів закладів загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році» до переліку назв підручників для 6, 7, 8 класів, що будуть брати участь в апробації у 2025/2026 н.р. внесено наступні навчальні предмети/інтегровані курси громадянської та історичної освітньої галузі.

№ з/п	Назва навчального предмета/інтегрованого курсу	Назва підручника
1.	Громадянська освіта	Громадянська освіта підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти
2.	Інтегрований курс історії та громадянської освіти	Історія України, всесвітня історія, громадянська освіта підручник інтегрованого курсу для 7 класу закладів загальної середньої освіти (до двох частин)
3.	Громадянська освіта	Громадянська освіта підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти
4.	Інтегрований курс історії та громадянської освіти	Історія України, всесвітня історія, громадянська освіта підручник інтегрованого курсу для 8 класу закладів загальної середньої освіти (до двох частин)

Модельні навчальні програми «Громадянська освіта. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти

Модельна навчальна програма «Громадянська освіта. 6–9 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. О. І. Пометун, О. В. Дудар, Н. П. Клименко, В. Ю. Кришмарел, Т. О. Ремех)

У предметі – чотири курси для 6, 7, 8 та 9 класу (по 17 годин). Кожен курс структурований за чотирма частинами, об'єднаними змістовими лініями як-от

- ПІЗНАННЯ СЕБЕ. ФОРМУВАННЯ ГІДНОСТІ ТА ЦІННОСТЕЙ. ЕФЕКТИВНА СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ
- ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО. ЛЮДИНА, ГРОМАДА, ДЕРЖАВА
- СПІЛЬНОТА. ГРОМАДА. ВЗАЄМОДІЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКА УЧАСТЬ
- ІНФОРМАЦІЯ І МЕДІА: КРИТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Модельна навчальна програма «Громадянська освіта. 6–9 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Васильків І. Д., Кравчук В. М., Танчин І. З.)

Розділ I. Культура. Суспільство. Особистість

Розділ II. Мистецтво жити в суспільстві

Розділ III. Мистецтво жити в державі

Розділ IV. Мистецтво спілкування

У змісті на 17 годин для кожного класу передбачено 4 розділи по 12 тем

Два предмети – одна мета

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА	ПРАВознавство
ЧАСТИНА 2. Я І ВЛАДА. ЗАЛУЧЕНІСТЬ ДО СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ Й ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД УКРАЇНИ. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
Я — громадянин/громадянка України Права, свободи та обов'язки громадянина України. Участь громадян в управлінні державними справами. Вибори. Референдум. Електронні петиції, звернення, громадські слухання	Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина Права і свободи людини в умовах воєнного стану
ЧАСТИНА 3. ГРОМАДА: ПРОСТІР ДЛЯ ДІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	РОЗДІЛ 2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД УКРАЇНИ. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
Громада. Територіальна громада. Місцеве самоврядування. Органи самоорганізації населення. Участь у роботі органів місцевого самоврядування/молодіжних радах	Органи державної влади. Органи місцевого самоврядування

Розмежування змісту: чого навчати

Громадянська освіта

зосереджується на практичних, ціннісних та діяльнісних аспектах: формуванні активної громадянської позиції, розумінні цінностей демократії, розвитку навичок участі в житті суспільства, критичного мислення, вирішення проблем та відповідальності за спільне благо; акцент – на формуванні компетентностей та особистісних якостей.

Правознавство

фокусується на формально-юридичних аспектах: визначеннях, нормах, структурах, повноваженнях, відповідальності, правах та обов'язках згідно з законом; акцент на знанні законодавчої бази і юридичних механізмів, того, як «працює» право в житті

Розмежування методики: як навчати

Громадянська освіта

ефективними будуть методи, що стимулюють участь, дискусію, формування цінностей та практичних навичок: дебати, рольові ігри, проєктна діяльність (соціальні проєкти), мозкові штурми, симуляції, зустрічі з представниками громади/влади, аналіз новин та суспільних проблем, робота в групах, рефлексія; важливо створити простір для висловлення власної думки та формування громадянської ідентичності.

Правознавство

Ефективними будуть методи, що сприяють точному засвоєнню інформації та розвивають юридичне мислення: аналіз нормативно-правових актів, розбір правових ситуацій (кейси), робота зі схемами, вивчення термінології; важливо формувати предметні вміння

У інструктивно-методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році в частині громадянської та історичної освітньої галузі окреслено актуальні виклики, які має враховувати вчитель/вчителька історії:

- ✓ інформаційна війна;
- ✓ війна пам'ятей;
- ✓ переосмислення ролі України у світовій історії: підсилюється запит на україноцентричний підхід, який дозволяє побачити глобальні процеси з власної перспективи;
- ✓ переобтяження фактами та виснаження учнівства: варто фокусуватися не на всеохопному знанні, а на формуванні аналітичних, порівняльних, рефлексивних умінь.

Педагогічний колектив закладу освіти може використовувати в освітньому процесі навчальні програми курсів за вибором, які мають відповідний гриф і входять до Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання у закладах загальної середньої освіти.

"Основи медіаграмотності"	Мокрогуз О. П., Волощенко О. В., Євтушенко Р. І.	5-6	Академія української преси
"Історія ті культурна спадщина єврейського народу" навчальна програма курсу за вибором	Фрідман І. Л., Кузовков В. В., Симоненко С. О.	5-6	НБК № 141 "Освітні ресурси та технологічний тренінг"
Навчальна програма "Українознавство"	авт-укладачі А. Ціпка, Т. Бойко, С. Бойко, О. Газізова	5-11	Сайт ІМЗО https://cutt.ly/WffPOFP НДІ українознавства
Навчальна програма факультативного курсу/курсу за вибором "Історія Польщі"	Вінценз Р. Л.	5-11	ДНУ "ІМЗО" Дрогобицька філія
"Основи медіаграмотності"	Мокрогуз О. П., Желіба О. В.	7-8	Академія української преси
"Історія ті культурна спадщина єврейського народу" навчальна програма курсу за вибором	Фрідман І. Л., Кузовков В. В., Симоненко С. О.	7-9	Автори
Навчальна програма спеціалізованого курсу "Основи наукових досліджень"	Джус Т. М., Джус В. В.	8-9	Автори
Навчальна програма факультативного курсу/курсу за вибором "Польське народознавство"	Білан Тетяна, Міськевич Кристина, Хлопек Адам	10-11	ДНУ "ІМЗО" Дрогобицька філія
"Республіка Корея: Історія дива на річці Хан" навчальна програма курсу з вибором	Баханов К., Троян С., Баханова С.	10-11	Автори http://surl.li/qgesdx
"Культурно-історичні традиції української повсякденності" навчальна програма курсу за вибором	Баханов К., Дзьобак В.	10-11	Автори http://surl.li/pszmqw
"Історія Голокосту" навчальна програма курсу за вибором	Щупак І. Я., Майорський В. В.	10-11	Український інститут вивчення Голокосту "Ткума"

Інструктивно-методичні рекомендації_ 2025/2026 н.р.

8-11 класи

Чинними є навчальні програми з історії, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698:

- **«Історія України. 8–9 класи.** Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти». – «Історія України. 10–11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти».
- **«Всесвітня історія. 8–9 класи.** Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти».
- **«Всесвітня історія. 10–11 класи.** Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти».
- **«Історія: Україна і світ (інтегрований курс). 10–11 класи.** Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти».

Зазначені вище програми рекомендовано також використовувати для **класів з поглибленим вивченням історії.**

Інструктивно-методичні рекомендації_ 2024/2025 н.р.

Календарно-тематичне планування

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми навчального предмета (інтегрованого курсу) вчитель / учителька складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнівства.

Календарно-тематичне планування складають у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Воно може бути об'єднане з навчальною програмою в один документ.

Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя / вчительки. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти, міста, району чи області не передбачено законодавством.

!!! У навчанні предметів та інтегрованих курсів ГІО зміст, засоби і методи навчання мають бути спрямовані на досягнення визначених ДСБО обов'язкових результатів навчання, яких учень/учениця має досягти в процесі навчання і які підлягають оцінюванню.

РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Лист МОН України від 13.08.2025 № 1/16828-25 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році»

Лист МОН України від 14.03.2025 № «Про окремі питання оцінювання»

Лист МОН України від 24.06.2025 № «Щодо Положення про учнівський олімпіадний та турнірний рух»

Лист МОН України від 22.08.2025 № 1/17526-25 «Про організацію 2025/2026 навчального року в закладах загальної середньої освіти»

Лист МОН України від 22.08.2025 №1/17500-25 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання»

МЕТОДИЧНИЙ НАВИГАТОР
нормативно-правового та інформаційно-методичного забезпечення
(для вчителів навчальних предметів (інтегрованих курсів)
громадянської та історичної освітньої галузі
й освітньої галузі «Суспільствознавство»)

Укладач: Олена ПИШКО,
*завідувачка лабораторії суспільно-
гуманітарної освіти Рівненського ОІШПО,
кандидат педагогічних наук*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ

Закон України «Про освіту» (2017)	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020)	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022)	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text
Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011)	https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/
Державний стандарт базової середньої освіти (2012)	https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
Концепція Нової української школи (2016)	https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serechnya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

**РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

УЧИТЕЛЬ РОКУ – 2026

в номінації «Громадянська освіта»

Реєстрація учасників конкурсу відбуватиметься з 22 вересня до 13 жовтня 2025 року на офіційній сторінці конкурсу в розділі «Реєстрація учасників 2026».

Учасники конкурсу проходять такі випробування:

- Майстерка»;
- «Методичний експромт»;
- «Педагогічна ситуація»;
- «Проект»;
- «Тестування»;
- «Урок» (10 клас).

Накази МОН:

- від 09.07.2025 № 997 "Про проведення всеукраїнського конкурсу "Учитель року - 2026"

Листи МОН:

- від 11.08.2025 № 1/16708-25 "Про умови та порядок проведення всеукраїнського конкурсу "Учитель року – 2026"

